

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АЛРКАБІ Алі Насер Абд Аль Хассан

УДК 327/321

**ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАХІДНИХ
ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

спеціальність: 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем
та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
ПОПКОВ Василь Васильович,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
професор кафедри політології

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ЖАНГОЖА Рустем Найєвич,
Інститут всесвітньої історії НАН України,
головний науковий співробітник відділу
глобальних і цивілізаційних процесів;

кандидат політичних наук
КАДУК Наталя Іванівна,
Одеський регіональний інститут державного
управління Національної академії державного
управління при Президентові України,
доцент кафедри європейської інтеграції

Захист відбудеться 26 вересня 2014 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2, ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 22 серпня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю розробки й застосування найбільш ефективних механізмів функціонування політичної організації суспільства в умовах сучасних глобальних трансформацій і, отже, критичного аналізу вже існуючих моделей. Однією з найбільш інтенсивних дискусій, що відбуваються в сучасному міжнародному політологічному співтоваристві, є дискусія про шляхи подальшого розвитку західної цивілізації, про західну політичну модель, про те, наскільки вона унікальна, тобто, властива тільки Заходу, або універсальна – застосовна для всього світу. Ці дискусії стали особливо гострими в умовах теперішньої глобальної кризи.

У такому контексті, з позицій критичного реалізму ми звертаємося до вивчення основних принципів політогенезу на Заході. Це тим більше важливо, що в українському політикумі оживилися дискусії про те, наскільки застосовні норми та принципи функціонування західних політичних систем в українській політичній практиці, чи є український політичний процес простою копією західного політичного процесу, або йому властиві якісь свої особливості, не властиві західній цивілізації. Аналогічні дискусії ведуться й в інших пострадянських країнах (Росія, Білорусія, республіки Середньої Азії й ін.), а також у ряді близькосхідних демократій (Ірак, Єгипет, Лівія, Сирія і т.д.).

Усе це говорить про необхідність всебічного наукового аналізу принципів функціонування західної політичної системи, ступені її застосовності в умовах незахідного світу, а також ступені адаптації незахідних політичних систем до умов глобалізації. Цим, головним чином, і пояснюється актуальність дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося в рамках планового комплексного наукового проекту «Дослідження політичних аспектів адаптаційних практик у перехідних суспільствах» (№ держреєстрації 0111U006703), який розробляється кафедрою політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова.

Метою дисертаційного дослідження є об'єктивний аналіз закономірностей, принципів і тенденцій, властивих суспільствам західного типу, у контексті потреб глобального розвитку в ХХІ столітті.

У ході реалізації цієї мети передбачається розв'язання наступних **дослідницьких завдань**:

– проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення проблеми універсальності принципів, на яких ґрунтується західна політична система;

- визначити основні політичні принципи, на яких ґрунтується життя західних суспільств, виявити їхні соціально-історичні детермінації;

- з'ясувати процес і механізм реалізації цих принципів у ході історичного розвитку західних суспільств;

- проаналізувати основні моральні й соціальні витрати в процесі реалізації принципів функціонування західної політичної моделі;

- виявити ступінь застосовності принципів функціонування західної політичної моделі як основи функціонування політичних систем усього світового співтовариства в XXI столітті;

- сформувати більш адекватне бачення політичних проблем і політичних можливостей західної цивілізації в умовах сучасного глобального розвитку.

Об'єктом дослідження є політична система західного суспільства.

Предметом дослідження є основні принципи, на яких будується функціонування західних політичних систем.

Методи дослідження поєднують загально-філософські й спеціальні наукові підходи, які забезпечують єдність ґносеологічного, соціально-філософського й політологічного аналізу принципів функціонування західних політичних систем.

Цивілізаційний підхід дозволяє визначити комплексний характер сучасного глобального розвитку, у рамках якого західна політична модель може розглядатися як один з варіантів розвитку політичних систем світу. Системний метод дозволяє проаналізувати політичні інституції західного суспільства й принципи, на яких ґрунтується їхнє функціонування. Структурно-функціональний метод приводить до розуміння специфіки функціонування механізмів політичного розвитку західного суспільства. Компаративістський метод дає можливість зіставлення принципів функціонування західних і незахідних політичних систем. Діалектичний метод дозволяє розкрити внутрішні протиріччя розвитку західної політичної системи й ті способи, за допомогою яких вона долає кризові моменти свого розвитку. В аспекті політологічної методології застосовувалися теорії корпоративізму, елітизму, плюралізму й ін.

Усі ці методи органічно взаємозалежні з методом історичного аналізу, що дозволяє розкрити внутрішню еволюцію західної політичної системи в ході її історичного розвитку.

Наукова новизна дослідження зумовлена як сукупністю завдань, так і засобами їх вирішення. В рамках проведеного автором дослідження отримано результати, які мають наукове значення:

вперше:

- обґрунтовано положення про необхідність конклюдивістського (конвергентного) підходу до аналізу принципів функціонування політичних систем сучасного глобального світу з метою вироблення найбільш оптимальних моделей. Зокрема, в теоретичному плані висунута

ідея здійснення стратегії конклюдивізму. Визначено, що основою конклюдивістської стратегії має стати принцип антропоїнтентності, тобто принцип, який обґрунтовує активність людини і має своєю метою благо людини. В рамках цієї конклюдивістської стратегії принцип технологічного ставлення до світу може розглядатися як функціонально залежний від принципу гармонізації системи «людина – суспільство – природа»;

- політична система західного суспільства розглянута в трьох аспектах: презентаційному, проблемно-критичному та конклюдивному (висновок про глобальні наслідки реалізації принципів функціонування західної політичної системи);

- запропоновано модель міжцивілізаційного синтезу для сучасного українського суспільства, а також аналогічних товариств, що знаходяться в стадії соціально-політичного транзиту. Все більшого значення набуває міжцивілізаційна і міжнародна кооперація, вироблення загальноприйнятих стандартів найбільш ефективного управління та самоврядування, в якій рівноцінну участь беруть всі сучасні цивілізації, культури і спільноти;

отримали подальший розвиток:

- порівняльне вивчення політичних процесів в сучасному світі, де все більшу роль набувають недержавні (культурні, громадянські, релігійні, етнічні) чинники, а також наднаціональні економічні та соціальні структури;

- сучасні характеристики процесів взаємодії західної та незахідних політичних систем, типологічний аналіз підходів до вивчення спрямованості політичних процесів;

- вивчення основних чинників посилення і зниження глобального впливу західної цивілізації на світове співтовариство. Зокрема, визначені наслідки застосування в політичній практиці принципів функціонування західних політичних систем. Визначено, що ці принципи, які протягом кількох століть забезпечували даній політичній системі історичне лідерство, починають вступати в протиріччя із сучасними потребами глобального розвитку, які є ознакою XXI століття;

уточнено:

- концепції та категорії, за допомогою яких розкривається зміст основних принципів функціонування політичних систем Заходу. Сюди відносяться доктрина «відкритого суспільства», теорія розподілу влади, сутність системного методу і технологічного підходу, як засобів реалізації політики;

- методологію вивчення політичних систем. Зроблено порівняльний аналіз інклюдивістського, ексклюдивістського і конклюдивістського (конвергентного) методологічних підходів до питання про місце і роль західної політичної системи в сучасному глобальному політичному процесі;

- коло пріоритетних проблем в плані запозичення та переосмислення досвіду західного політичного розвитку для вироблення сучасних принципів функціонування політичних систем світового співтовариства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання висновків дисертаційного дослідження для розробки методології формування політичної системи України, адекватної новітнім тенденціям глобального розвитку в XXI столітті. Практичне значення роботи можна визначити за такими напрямками:

- науково-дослідний: основні положення дисертації в аспекті аналізу проблеми універсальності політичних інститутів Західної цивілізації й принципів, на яких ґрунтується західна політична система, можуть бути використані в подальшій науково-дослідній практиці сучасних політичних наук;

- навчальний: на основі даної роботи може бути розроблений спецкурс по порівняльному аналізу сучасних політичних систем і принципів, які закладені в основу їх функціонування;

- прикладний: результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в ході актуальних політичних дискусій із представниками різних українських політичних партій і суспільних об'єднань, а також суспільно-політичних сил, що діють на батьківщині дисертанта – в Іраку.

Апробація результатів дисертації. Результати роботи доповідалися та обговорювалися на п'ятій міжнародній науковій конференції «Одеські читання з соціальних наук. Соціокультурна та політична інтеграція: локальне, регіональне і глобальне вимірювання» (м. Одеса, ОНУ ім. І.І. Мечникова, 7–8 жовтня 2011 р.), на міжнародній конференції «Україна і близький Схід: проблеми, виклики і перспективи розвитку відносин з країнами регіону» (м. Одеса, Національний інститут Стратегічних Досліджень – Одеський регіональний філіал, 14 жовтня 2011 р.), на Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів «Європейський Союз: економіка і політика в глобальному і регіональному вимірах» (м. Одеса, ОНЕУ, 29 лютого 2012 р.), на VII Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих дослідників «20-річчя СНД: від тоталітаризму до демократії (економіка, політика, суспільство)» (м. Одеса, ОНЕУ, 28 березня 2012 р.), на науково-методичному семінарі з доповіддю на тему: «Політичний процес у сучасному Іраку» (м. Одеса, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 7 грудня 2012 р.), на науково-методичному семінарі з доповіддю на тему: «Политическая система в Ираке в 2011 г.» (м. Одеса, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова 24 грудня 2012 р.), на Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів «Світові кризи: причини і наслідки» (м. Одеса, ОНЕУ, 28 лютого 2013 р.), на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих дослідників «Процеси сучасної глобалізації і Україна» (м. Одеса, ОНЕУ, 27 березня 2013 р.).

Публікації. Основні результати роботи й досліджень по дисертації опубліковані в 16 наукових публікаціях, серед яких 6 у наукових фахових

виданнях з політології та 9 у іноземних виданнях (2 статті в іракському журналі «Іштар», 2 статті в арабському журналі «Альмутакаф», Австралія (м. Сідней), 1 стаття в арабському журналі «Альрайд» Україна, (м. Київ), 2 статті у єгипетському журналі «Король і писемність», 2 статті у журналі юридичних наук, Королівство Марокко (м. Червоний Рабат)).

Структура дисертації обумовлена метою й завданнями дослідження. Вона складається із вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації – 226 сторінок. Список використаних джерел становить 267 найменувань (22 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зв'язок роботи із відповідними темами колективних наукових досліджень, визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, охарактеризовано використані у роботі загальнонаукові та політологічні методи, її наукову новизну та практичне значення, представлено відомості щодо апробації та публікацій результатів дослідження.

У **першому розділі «Теоретичні підходи до визначення фундаментальних засад політичних систем Заходу»**, який складається з трьох підрозділів, визначено основні історичні етапи дослідження політичних систем Заходу, досліджено історіографію проблеми, моделі політичних систем в сучасному світі, проаналізовано імперативні засади функціонування політичної системи Заходу.

У **першому підрозділі «Системність та визначення законів функціонування – як основа політичної системи сучасного суспільства»** розглядаються такі функції політичної системи як: функція цілепокладання, інтегративна функція, функція відтворення соціальних ресурсів, функція легітимації влади. Ефективність держави залежить від ефективності цих функцій. Якщо процеси розширення й активізації політичної участі, випереджають процес інституалізації – регулювання цієї участі в рамках системних норм і інститутів, то політична стабільність зменшується й може змінитися анархією й насильством. Інституційною основою стабілізації політичного процесу на Заході сьогодні є американська центристська політична система. У цій системі основний масив виборців зосереджений у центрі, а вкрай ліві й край праві приречені на статус маргіналів – у них немає політичного майбутнього. Однак в остаточному підсумку така «двопартійна стабільність» привела до появи нових зон політичної нестабільності. Це означає, що для сучасної політичної системи характерно не стільки змагання між найбільшими партіями, різниця між якими усе більше стирається, скільки змагання між народом, що прагне якимось

виразити свою волю в політиці, й класом політичних «професіоналів» (істеблішментом), зацікавленому в тому, щоб зберегти свою монополію на прийняття рішень.

При цьому, принцип системності та функціональності, доведений до своїх меж перетворюється в погрозу суверенності й духовній свободі особи, волі самовираження народу, від якого відчужена система прийняття політичних рішень.

У другому підрозділі *«Характеристика моделей політичних систем в сучасному світі»* проаналізовано політичні системи західних та «незахідних» суспільств. Зокрема, охарактеризовано закономірності політичного процесу незахідних суспільств та робиться висновок, що модель політики в суспільствах незахідного типу, в основному, визначається формою суспільних і особистих взаємин, а влада, авторитет і вплив залежать, значною мірою, від соціального статусу. Тому, політична боротьба сконцентрована не на альтернативних політичних курсах, а в основному на проблемах впливу.

Обґрунтовано, що суспільство західного типу більш схильне до структурних модифікацій, що викликає його швидку еволюцію в бік суспільств конкурентного типу з точки зору функціонування політичної та адміністративної систем. У суспільствах другого типу – східних – не має панівної ролі приватної власності, а домінує суспільна та державна власність. На Сході «влада» «еквівалентна» власності і навпаки, в той час як в суспільствах західного типу з часів Венеціанської Республіки відбувся поділ «власності» і «влади».

У третьому підрозділі *«Імперативні засади функціонування політичної систем Заходу»* розглядаються основи створення і функціонування політичної системи Заходу.

Проаналізувавши різноманітні підходи до побудови та функціонування західних політичних систем, з нашої позиції, найбільш цікавою є класифікація А.С. Панаріна, який вважає, що центральні характеристики Заходу виникли задовго до того як він став домінуючою в світі економіко-політичною системою. Основними факторами побудови саме такої політичної системи є: антична спадщина, католицизм і протестантизм, фонетично близькі європейські мови, принцип поділу духовної і світської влади, панування юридичного закону в суспільному житті, соціальний плюралізм, система представницьких органів, індивідуалізм. Поєднання саме цих ключових рис визначає специфіку західної цивілізації і створює умови для її зростання та експансії на кілька століть вперед.

Також, вивчаються базові принципи, ґрунтуючись на яких формуються основи політичної системи сучасного західного типу: принцип технологічного ставлення до світу, принцип невизначеності, принцип поділу влади, системно-функціональний принцип, принцип відділення інтересів від цінностей, принцип «відкритого суспільства».

У висновках до першого розділу визначається, що ініційований Заходом процес глобальної модернізації, безпрецедентна колоніальна експансія, що досягла свого апогею на початку ХХ століття, сучасна ідеологія і практика глобалізації, виявилися можливими завдяки реалізації тих політичних принципів, які були вироблені в ході історичного розвитку Заходу і на яких донині ґрунтується західна політична модель.

У другому розділі *«Методологічні підходи до розуміння політичних інститутів західної цивілізації»* обґрунтовано використання відповідних методологічних підходів щодо тематики дослідження, обґрунтовано вибір напрямків наукового дослідження, зроблено аналіз основних підходів до процесу формування політичної системи Заходу.

У першому підрозділі *«Застосування системно-функціонального підходу»* розглядається один з головних елементів демократичного устрою Західного суспільства. Системність і функціональність будучи базовими елементами демократичного устрою на Заході, кореспондують з принципами плюралізму, атомарності, техніцизму тощо. Вони їх доповнюють і системно з ними пов'язані. Системність у західній плюралістичній системі передбачає таку свободу і таку опозицію, які в цілому працюють на соціальну систему, розвивають її гнучкість і адаптаційні можливості. У цьому ж плані діє й принцип функціональності. Послідовна операціональність і функціональна придатність залишаються найважливішими критеріями ефективності західного суспільства.

Відзначається, що в ХХІ столітті відбувається формування нової глобальної політичної стратегії. Суть її зводиться до забезпечення зовнішньої стабільності шляхом елімінування внутрішнього світу людини, як джерела критичного занепокоєння й соціальної нестабільності. Системно-функціональний принцип стає принципом стабілізації системи за рахунок ослаблення ініціативності суб'єктів даної системи. Технології модифікації внутрішнього світу особистості обслуговує теорія модернізації. Модернізаційний процес сприяє зниженню рівня конфронтації внутрішнього світу особистості з реальністю «суспільства масового споживання». З погляду системно-функціонального принципу, політична стабільність досягається не тільки шляхом нарощування зовнішнього регуляторного забезпечення, але й шляхом зниження внутрішніх духовних запитів сучасної особистості. Колишні типи соціально-політичної репресії були більше пов'язані із зовнішнім придушенням, а нинішні – із внутрішнім спустошенням людини. У підсумку усередині цивілізації, що прагне купити соціально-політичну стабільність ціною змови між програмуєчими «верхами» і податливими «низами», зароджуються клітки анти цивілізації, які захоплюють усі нові сфери суспільного життя.

У другому підрозділі *«Реляційно-субстратні підходи до вивчення західного політичного устрою, як основа парадигми сучасного*

глобального політичного процесу» аналізується процес формування інклюзивістського підходу в західній політології, наслідком якого в рамках Західної цивілізації з'явилися певні політичні цінності й інститути. Розглядаються особливості світогляду прихильників інклюзивізму. Виділяються об'єктивні причини виникнення ексклюзивістських підходів, що розташовують діаметрально протилежною системою аргументів. Робляться висновки про перспективу розвитку сучасного постіндустріального суспільства, про необхідність наявності в суспільстві певних культурних цінностей, що стимулюють креативність, відкритість і динамізм суспільства.

Вивчається група концепцій ексклюзивістської спрямованості, аналізується давня історична традиція, на якій ґрунтується ексклюзивізм, а також виділяються основні принципи ідеології ексклюзивізму. Здійснюється пошук нових принципів політичної організації суспільства, з метою узагальнення позитивного соціально-політичного досвіду Заходу й Сходу. У цьому плані показовою є критика як інклюзивістських, так і ексклюзивістських висловлювань.

У висновках до другого розділу підкреслюється, що в сучасних умовах наростання кризових явищ у західних суспільствах, методологія інклюзивізму застаріла, й у якості антиподу інклюзивізму виступає методологія ексклюзивізму. Вона має деякі соціокультурні підстави, проте, не враховує зростаючий вплив глобалізаційних процесів у сучасному світі. Діалектичним «зняттям» протиріччя між інклюзивізмом і ексклюзивізмом є методологія конклюдентизму, якої й дотримується автор. Зміст її полягає у визнанні діалектичного взаємозв'язку між тенденціями до виявлення соціокультурної унікальності, ексклюзивності кожної з існуючих у світі цивілізацій і тенденціями до включення (інклюзивності) усіх світових цивілізацій у вирішення глобальних проблем сучасності.

Третій розділ «Особливості створення західної політичної системи» складається з чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню процесу створення західної політичної системи, визначенню технологічного аспекту практики західного суспільства та окресленню сучасного застосування імперативів представницької демократії.

У першому підрозділі «Технологічний аспект та неоднозначність в політичній практиці західного суспільства» робиться висновок про те, що технологізм у політиці, властивий західній політичній моделі, призводить до руйнування принципу моральності в суспільному житті, а суспільства, у яких політика підлегла закону технологічної ефективності, вигравши тактично, абсолютно програють у плані загальнолюдської стратегії виживання, тому що руйнують мораль, екологію, духовне життя суспільства. Як видно з аналізу оцінок найбільших західних інтелектуалів ХХ–ХХІ століття, технологічний принцип у політиці, хоча і досяг вражаючих результатів в плані управління суспільними процесами, підвищення

ефективності та здійснення глобальної експансії західної політичної системи, в той же час перетворився на джерело наростання моральних, соціальних та екологічних проблем. Він потребує суттєвого коригування з боку факторів не технологічного, а антропоінтенсного характеру.

Послідовне дотримання принципу невизначеності, що лежить в основі західного демократичного процесу, припускає, що політика не може бути навічно підпорядкована ідеологічній схемі. А. С. Панарін вважає, що різні ідеологічні доктрини є різновидами квазірелігійних «вчень про шляхи порятунку». У цьому сенсі і марксизм, і консерватизм і лібералізм не є науковими теоріями. У політичній боротьбі, як показує практика, сторони шукають не істину – вони шукають способи реалізувати і захистити свої інтереси. Досвід свідчить, що в політиці діє пріоритет груповий або особистої вигоди над науковою об'єктивністю. У сучасній практиці даний принцип може трансформуватися у свою протилежність. Це пояснюється тим, що в політику Модерну діє принцип пріоритету вигоди над науковою (і всякої іншою) об'єктивністю. Відокремивши церкву від держави, сучасні західні суспільства не відокремили політику від віри. Іdealістичний мотив домінує практично в усіх «наукових ідеологіях» нового часу, включаючи марксизм і лібералізм.

У другому підрозділі «Сучасне застосування імперативів представницької демократії» відзначається, що даний принцип, на якому ґрунтувалася класична модель західної демократії, у цей час являє собою досить помітну соціально-політичну проблему. Суть проблеми полягає в тому, що представницька демократія перетворюється в елітарну (і навіть авторитарну) демократію, якою управляє професійна еліта. Сучасна західна демократія передбачає неполітичний спосіб життя для більшості громадян. Тому називається представницькою. На відміну від неї антична демократія була тотально політизованою, тому називалася демократією участі. Цю відмінність між реальною демократією античних республік і формальною демократією сучасних західних суспільств чітко позначив французький політичний мислитель Б. Констан. Ця свобода не відноситься до практики участі людей у процесах прийняття політичних рішень.

У третьому підрозділі «Розподіл влади в умовах сучасного політичного процесу» аналізується даний принцип, який зустрічається з досить певними новаціями. Центральною проблемою тут стає зіткнення принципу легітимності та принципу ефективності (сприятливого висновку виконавчих органів з легітимного законодавчого поля). Аналогічні тенденції (правда в менш різкій формі) спостерігаються не тільки в країнах, що традиційно тяжіють до авторитаризму, але й у США, які тривалий час служили еталоном антиавторитаризму. Вивчення цих тенденцій у новітній час ставить усе більш гостро питання про необхідність пошуку такої системи політичної організації, яка змогла б поєднувати високу ефективність, орієнтацію

на масову участь у політичних процесах і ґрунтовну легітимність і демократичну підконтрольність виконавчої влади.

У четвертому підрозділі *«Технології реалізації доктрини «відкритого суспільства» в політичних системах»* розглядається, як у рамках двох аспектів доктрини «відкритого суспільства» розкриваються відповідні технології, за допомогою яких даний принцип реалізується в політичній практиці сучасних суспільств. Соціальна відкритість припускає, насамперед, легітимність влади й легітимність власності, однак там, де ми маємо справу з розколотим народом, правляча еліта почуває себе «внутрішнім емігрантом».

Втіленням доктрини відкритого суспільства у світовій політиці є, з одного боку, граничне зміцнення гегемоністського світового центру, консолідація його на основі месіанського міфу, з іншого боку – граничне роз'єднання й дезорієнтація конфронтуючої йому периферії. У рамках доктрини «відкритого суспільства» працює й «модель наздоганяючого розвитку». Вона виступає як ідеологія компрадорського режиму, що створює анклав «внутрішнього Заходу» винятково тільки для себе. Саме тому, доктрина «відкритого суспільства» потребує істотного коректування відповідно до потреб більш слухного й більш гармонічного загальнолюдського та політичного розвитку.

У висновках до третього розділу визначається, що ті принципи політичної організації, які були вироблені в ході становлення західної цивілізації, сприяли не тільки підвищенню конкурентоспроможності цієї цивілізації стосовно незахідних суспільних систем, але й сприяли нагромадженню глибоких соціокультурних проблем у самому західному суспільстві. Захід практично протягом п'яти сторіч визначав вектор соціальної й науково-технічної модернізації світу. Це відбувалося в різних формах від прямої агресії й колоніалізму, до здійснення «м'якої влади» з використанням сучасних інформаційних технологій. Однак усе більш стає очевидним, що ті принципи, на яких базується «успішна» західна політична система починають давати збої й зазнавали серйозні перетворення. У цій ситуації виникає питання: у якому ступені принципи, на яких ґрунтувалася й ґрунтується західна соціально-політична система є оптимальними для всього іншого миру, і, взагалі, наскільки вони перспективні в нинішній досить динамічно мінливій глобальній ситуації.

Четвертий розділ «Глобальні наслідки реалізації імперативів західної політичної системи» складається з трьох підрозділів та присвячений аналізу наслідків щодо імперативів західної політичної системи, визначенню ефективності технологічного принципу в політиці, характеристиці впливу принципу невизначеності на глобальний політичний процес, проаналізовано також глобальні проблеми застосування в політичній практиці принципу розподілу влади та концепції «відкритого суспільства».

У першому підрозділі *«Ефективність технологічного принципу та «принципу невизначеності» у глобальному політичному процесі»* відзначається, що технологічний принцип, застосовуваний у західній політичній системі, сприймає всі феномени суспільного життя, у тому числі й самих людей, не в їхньому власному значенні, а всього лише як засіб для досягнення певних результатів. Тобто, прагнучи до ефективності, він приводить до безпринципності в політиці. Технологічний принцип вступає в протиріччя із принципом природності, органічності. У системі політичних технологій статус людини знижується до речі, що відбирається без особливих емоцій.

Головні витрати застосування «принципу невизначеності» пов'язані з такими явищами як релятивізм і скептицизм людей, що історично протягом багатьох сторіч виховувалися на телеології добра. Тільки в такій перспективі була можлива стійка моральність людини, її моральний оптимізм. Демократична теорія «невизначеності» пропонує інше: політичні сили, що конкурують на виборах, повинні бути морально рівноцінними, їх боротьба не повинна сприйматися в категоріях добра й зла. Із цим пов'язане ще одне припущення: сторони, що конкурують, сперечаються не про майбутнє, а тільки про сьогодення.

У другому підрозділі *«Політичні наслідки реалізації принципу розподілу влади»* зроблений висновок про те, що політична демократія відрізняється певною нечутливістю до соціальної демократії. Поділ влади є в багатьох сучасних «стабільних демократіях» поділом між народом, позбавленим права на політичну самодіяльність і конфронтуючою з народом політичною номенклатурою, професійними гравцями на політичній арені. Такий поділ прийнято вважати ціною політичної стабільності, що гарантує суспільству захист від ексцесів вуличного насильства, масового безладу, сутичок і барикад. Західна політична теорія вважає «цивілізованою» тільки ту політику, яка пов'язана з прагматичним інтересом, а не з ціннісним «фанатизмом».

Науково-технічна революція підштовхнула новий процес поділу влади: заглиблюється розрив суспільства на технократичну еліту і «когнітаріат» – людей, позбавлених не тільки засобів виробництва, але і знань, необхідних для успішного просування в сучасному суспільстві. Такий стан справ вимагає кардинального перегляду всієї системи суспільних відносин у глобальному масштабі, ставить на порядок денний питання про демократію доступу до знань, навичок та кваліфікації широких соціальних верств в сучасному світі.

У третьому підрозділі *«Глобальні проблеми застосування в політичній практиці доктрини „відкритого суспільства“»* виявлено, що саме поняття «відкритого суспільства» у його сучасній геополітичній інтерпретації перетворюється в софізм ліберальної ідеології, що приховує підміну понять.

Відкритість із однієї сторони означає волю від бар'єрів, доступність, змагальність; з іншого боку – беззахисність перед особою чужої експансії. У геополітичному плані технології «відкритого суспільства» працюють на тотальне «розукрупнення» державно-політичних і соціокультурних систем колишньої епохи (переважно в країнах не Заходу). Таким чином, реальні перспективи цього принципу можливі тільки тоді, коли в основу його закладені справедливість, духовність і моральність, – усе те, що дає культура, не підвладна принципу «економічної доцільності». У сучасному світі подібним чином вибудовується нова система міжнародних зв'язків, склалася відповідна специфічна глобальна ієрархія. Але, складний порядок підриває всю логіку модернізації, позбавляє її динамізму і цілісності. Розпочата в кінці 2008 року глобальна фінансова та економічна криза – яскраве тому підтвердження. Після кожної кризи європейські цивілізації виходили оновленими, використовуючи величезний потенціал науки, промисловості, політичних і гуманітарних змін. Те ж саме відбудеться в першій чверті XXI століття.

У висновках до четвертого розділу підкреслюється, що Захід, який практично протягом п'яти сторіч визначав вектор соціальної й науково-технічної модернізації і який вийшов переможцем в «холодній війні», сьогодні все меншою мірою лідирує в сфері соціальних перетворень. Усе більш стає очевидним, що ті принципи, на яких базується «успішна» західна політична система починають давати збої й зазнають серйозні перетворення. У цій ситуації світове співтовариство усе більш гостро порушує питання: у якому ступені принципи, на яких ґрунтувалася й ґрунтується західна соціально-політична система є оптимальними для всього світу, наскільки вони перспективні в нинішній досить динамічно мінливій глобальній ситуації.

У висновках узагальнено основні результати дисертаційного дослідження, сформульовано підсумкові положення та практичні рекомендації.

Визначено, що в умовах XXI століття, некритичне проходження вищевказаних принципів може мати досить негативні глобальні наслідки. Зокрема, відбудеться поступове «витіснення людини соціальною людиною економічною».

У політичній сфері це приведе до зникнення політиків-державників, що втілюють у своїй політиці колективні й національні цінності, і появи політиків-підприємців, що переслідують особисту вигоду й формують відповідну моральну атмосферу. Основою конклюдивістської стратегії повинен стати принцип антропоїнтентності, тобто принцип, що обґрунтовує активність людини, що й має на меті благо людини. Принцип технологічного відношення до світу може розглядатися як функціонально підлеглий принципу гармонізації системи «людина – суспільство – природа».

Принцип невизначеності – як вільний дискурс культурно-цивілізаційних парадигм світу, в якому людина виступає як «міра усіх речей». Атомарно-номіналістичний принцип може бути застосований у контексті формування умов для вільної, мобільної, творчої духовної діяльності людини.

Принцип поділу влади може виступати як глобальний перерозподіл влади на користь носіїв гуманних і слухних відносин між народами. Системно-функціональний принцип може бути застосований для підтримки системної цілісності й функціональної ефективності глобального співтовариства, визначальним ядром якого є благо людини.

Принцип «відкритого суспільства» може бути реалізований як взаємна відкритість усіх соціальних систем і всіх соціальних практик, спільно орієнтованих на благо людини.

Результатом зробленого аналізу є висновки про те, що спробимеханічного переносу політичних систем з одних суспільств в інші суспільства, які тривалий час ґрунтувалися на інших соціокультурних принципах, виявляються пошуками. Більш продуктивний конклюдивістський підхід: спільна розробка представниками різних культур і цивілізацій найбільш ефективних принципів громадської організації, що сприяють посиленню гуманістичного, людського фактора у світі. Відмовляючись від претензій на універсальність і визнаючи поліцивілізаційний характер глобальної політики, країни Заходу не тільки будуть сприяти розрядці міжнародної напруженості, але стануть тим безцінним ресурсом демократичного суспільно-політичного досвіду до якого, по вільній волі й з незалежних позицій будуть звертатися представники інших культур і інших цивілізацій.

Таким чином, проведений аналіз принципів функціонування західної політичної системи, ступені її застосовності в умовах незахідного світу, а також ступені адаптації незахідних політичних систем до умов глобалізації сприяє виробленню методології політичних рішень і дій, адекватних викликам XXI століття.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Алркабі А. Н. Проблеми лібералізму як ідеології посткомуністичного часу / А. Н. Алркабі // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2010. – № 1 (102). – С. 81-86.

2. Алркабі А. Н. Східно-західний мегацикл як фактор зміни світової геополітики / А. Н. Алркабі // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2011. – № 1 (126). – С. 106-126.

3. Алркабі А. Н. Проблеми відносин між сходом і заходом у ХХІ столітті / А. Н. Алркабі // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. – 2011. – Т. 16. – Вип. 10. Соціологія й політичні науки. – С. 784-791.

4. Алркабі А. Н. Поділ влади в умовах сучасного політичного процесу / А. Н. Алркабі // Альманах Грані. – 2014. – № 8 (112). – С. 105-108.

5. Алркабі А. Н. Політична система сучасного Іраку / А. Н. Алркабі // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2013. – № 6 (185). – С. 115-123.

6. Алркабі А. Н. Геополітика в контексті теорії міжнародних відносин / А. Н. Алркабі // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін : [зб. наукових праць] / ред. рада: В. П. Андрущенко (голова); М-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 11. – С. 48-52.

7. Алркабі А. Н. Про те, що відбувається в Іраку [Електронний ресурс] / А. Н. Алркабі // Україна й близький схід: проблеми, виклики й перспективи розвитку відносин з країнами регіону : матеріали Міжнародної конференції ; Національний інститут стратегічних досліджень – Одеський регіональний філіал – 14.10.2011. – Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/462>

8. Алркаби А. Н. Роль международных организаций в защите прав человека в иракском обществе, в иракском журнале «Иштар» [Електронний ресурс] / А. Н. Алркаби (м. Дохук. Архів Журналу Іштар 17.09.2013). – Режим доступу: <http://www.ankawa.com/index.php/ankawaforum/index.php?topic=604509.msg6185524#msg6185524>

علي ناصر الركابي. دور المنظمات الدولية في الدفاع عن حقوق الإنسان العراقي. مجلة عشتار، العراق، محافظة دهوك، مقال منشور في صفحة أقلام حرة في أرشيف إصدار 17/9/2013

9. Алркабі А. Н. Жінка в сучасному суспільстві: проблема прав і соціальної ролі. В арабському журналі «Алмутакаф» Австралія (м. Сідней), 5.09.2013. – № 2557. – С. 9-13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: almothaqaf.com/index.php/qadaya/78574.html

علي ناصر الركابي. المرأة في المجتمع. مكانتها وحقوقها. مجلة المثقف، استراليا، مدينة سدي، مقال منشور في صفحة مقالات - باب : قضايا وآراء، العدد ٢٥٥٧ في 5/9/2013

10. Алркабі А. Н. Іслам – його походження й роль в обґрунтуванні прав людини. В арабському журналі «Альрайд» Україна (м. Київ 3.08.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrgpress.net.

علي ناصر الركابي. الإسلام أصل وتفصيل لحقوق الإنسان. مجلة الزائد، أوكرانيا، مدينة كييف، مقال منشور على صفحة أخبار وتقارير، باب : حقوق وحريات على موقع أوكرانيا برس في 3/8/2013

11. Алркабі А. Н. Ірак і Єгипет: два народи – одне серце. У Єгипетському журналі «Король і писемність» (м. Каїр 6.06.2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.malekwktaba.com/?p=1389>

علي ناصر الركابي. العراق ومصر شعبان لقلب واحد. مجلة ملك وكتابة، جمهورية مصر العربية، محافظة القاهرة، مقال منشور في 6/6/2014

12. Алркабі А. Н. Чи йде Ірак по шляху волі й прав людини. У Єгипетському журналі «Король і писемність» (м. Каїр, 21.05.2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.malekwktaba.com/?p=544>

علي ناصر الركابي. أين العراق وأين الحرية من مصطلح حقوق الإنسان؟ مجلة ملك وكتابة، جمهورية مصر العربية، محافظة القاهرة، مقال منشور في 21/5/2014

13. Алркабі А. Н. Що необхідно щоб діяв принцип поділу влади. Журнал юридичних наук Королівство Марокко (м. Ал Рабат, 24.08.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.marocdroit.com/

علي ناصر الركابي. السمة الرئيسية لمبدأ الفصل بين السمة الرئيسية لمبدأ الفصل بين السلطات، مجلة العلوم القانونية، المملكة المغربية، مدينة الرباط، مقال منشور في باب مقالات في 24/8/2013

14. Алркабі А. Н. Коли демократія Іраку надасть народу реальні демократичні права. Журнал юридичних наук Королівство Марокко (м. Ал Рабат, 30.08.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marocdroit.com>

علي ناصر الركابي. متى تتحقق الحقوق الأساسية في عراق الديمقراطية؟ مجلة العلوم القانونية، المملكة المغربية، مدينة الرباط، مقال منشور في باب مقالات في 30/8/2013

15. Алркабі А. Н. Ісламський погляд на політику. В арабському журналі «Алмутакаф» Австралія (м. Сідней 27.10.2013), № 2609 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: almothaqaf.com/index.php/.../80404.html

علي ناصر الركابي. نظرة الإسلام الى السياسة. مجلة المثقف، استراليا، مدينة سدي، مقال منشور في صفحة مقالات - باب : قضايا وآراء، العدد ٢٦٠٩ في 27/10/2013

16. Алркабі А. Н. Исламская религия уважает другие религии. В иракском журнале «Иштар» (м. Дохук 28.05.2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ishtarjournal2014.wordpress.com/>

علي ناصر الركابي. الدين الإسلامي واحترامه للأديان الأخرى مجلة عشتار، العراق، محافظة دهوك، مقال منشور في صفحة أقلام حرة في 28/5/2014

АНОТАЦІЯ

Алркабі А. Н. Принципи функціонування західних політичних інститутів в контексті глобального розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

Дисертація присвячена комплексному, багатоаспектному дослідженню принципів функціонування західної політичної системи, ступеню їх

застосовності в умовах незахідного миру, а також ступеню адаптації незахідних політичних систем до умов глобалізації й розробці методології формування політичної системи України, адекватної новітнім тенденціям глобального розвитку в XXI столітті.

Значну увагу в дисертаційному дослідженні приділено аналізу основних принципів функціонування політичної системи західного суспільства в трьох аспектах: презентаційному, проблемно-критичному та конклюдивному (висновок про глобальні наслідки реалізації принципів функціонування західної політичної системи). Методи дослідження поєднують загальнофілософські й спеціальні наукові підходи, які забезпечують єдність ґносеологічного, соціально-філософського й політологічного аналізу принципів функціонування західних політичних систем.

Дисертація є однією з перших в Україні, у якій основні принципи функціонування західної політичної системи розглядаються під кутом зору їх функціональної придатності в умовах поліцивілізаційного розвитку початку XXI століття. На підставі комплексного дослідження обґрунтоване положення про необхідність конклюдивістського (конвергентного) підходу до аналізу принципів функціонування політичних систем сучасного глобального світу з метою вироблення найбільш оптимальних моделей. Визначено коло пріоритетних проблем у плані запозичення й переосмислення досвіду західного соціально-політичного розвитку для вироблення принципів функціонування політичних систем світового співтовариства. Запропоновано модель міжцивілізаційного синтезу для сучасного українського суспільства, а також аналогічних суспільств, що перебувають у стадії соціально-політичного транзиту.

Результатом зробленого аналізу є висновки про те, що спроби механічного переносу політичних систем з одних суспільств в інші суспільства, які тривалий час ґрунтувалися на інших соціокультурних принципах, виявляються пошуками. Набагато більш продуктивний конклюдивістський підхід: спільна розробка представниками різних культур і цивілізацій найбільш ефективних принципів громадянської організації, що сприяють посиленню гуманістичного, людського фактору у світі.

Ключові слова: глобальний розвиток, політична система, моделювання, системність, функціональність, глобальні наслідки.

АННОТАЦИЯ

Алркаби А. Н. Принципы функционирования западных политических институтов в контексте глобального развития. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных

систем и глобального развития. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

В диссертации обосновано положение о необходимости конклюдивистского (конвергентного) подхода к анализу принципов функционирования политических систем современного глобального мира с целью выработки наиболее оптимальных моделей. В частности, в теоретическом плане выдвинута идея осуществления стратегии конклюдивизма. Определено, что основой конклюдивистской стратегии должен стать принцип антропоинтенности, то есть принцип, обосновывающий активность человека и имеющий своей целью благо человека. В рамках этой конклюдивистской стратегии принцип технологического отношения к миру может рассматриваться как функционально подчиненный принципу гармонизации системы «человек – общество – природа».

Политическая система западного общества рассмотрена в трех аспектах: презентационном, проблемно-критическом и конклюдивном (вывод о глобальных последствиях реализации принципов функционирования западной политической системы).

Предложена модель межцивилизационного синтеза для современного украинского общества, а также аналогичных обществ, находящихся в стадии социально-политического транзита. Все большее значение приобретает межцивилизационная и международная кооперация, выработка общепринятых стандартов наиболее эффективного управления и самоуправления, в которой равноценное участие принимают все современные цивилизации, культуры и сообщества.

Охарактеризованы основные факторы усиления и снижения глобального влияния западной цивилизации на мировое сообщество. В частности, определены последствия применения в политической практике принципов функционирования западных политических систем. Определено, что эти принципы, которые в течение нескольких столетий обеспечивали данной политической системе историческое лидерство, начинают вступать в противоречие современными потребностями глобального развития, обозначившимися в XXI веке.

Определено, что практика глобализации, оказались возможными в основном благодаря реализации тех политических принципов, которые были выработаны в ходе исторического развития Запада и на которых по сей день основывается западная политическая модель. К числу этих основополагающих принципов относятся: принцип технологического отношения к миру, основываясь на котором, Запад оказался в ситуации активного и непрерывного освоения мира природы и социального мира; принцип неопределенности, который позволил Западу сделать политику открытой, соревновательной, ориентированной на разрешение

прагматических вопросов и согласование конфликтующих интересов; атомарно-номиналистический принцип, который позволил Западу опереться на независимую, самодостаточную и предприимчивую личность, свободную от сословных, традиционалистских или идеологических ограничений; принцип разделения власти, который обеспечил Западу возможность свободной соревновательности политических сил; системно-функциональный принцип, который позволил превратить борьбу власти и оппозиции в системный элемент политического процесса, способствующий совершенствованию системы в целом; принцип отделения интересов от ценностей, который сформировал светскую политическую культуру, свободную от ценностных пристрастий и ориентированную на постоянное согласование и компромисс интересов; принцип «открытого общества», который в социологическом аспекте способствовал освобождению личности от внешних социально-сословных ограничителей, в культурологическом аспекте преодолевал внутренние культурные ограничители личности, в геополитическом аспекте «распаковывал» закрытые социумы незападного типа, для широкого проникновения в них западных идей, подходов и практик.

Аргументировано, что основы политической организации, выработанные в ходе становления западной цивилизации, способствовали не только повышению конкурентоспособности данной цивилизации по отношению к остальным общественным системам, но и накоплению глубоких социокультурных проблем внутри самого западного общества.

Представительская демократия, управляемая профессиональными политиками, располагающими огромными возможностями манипулятивного воздействия, может переродиться в элитарную (и даже авторитарную) демократию. Принцип разделения власти в современных условиях обостряет противоречие между фактором легитимности и фактором эффективности. Эта коллизия ставит вопрос о необходимости поиска такой системы политической организации, которая смогла бы гармонично сочетать высокую эффективность, ориентацию на массовое участие в политических процессах и демократическую подконтрольность исполнительной власти. Системно-функциональный принцип, реализуемый в условиях современного общества, порождает конфликт между внутренней суверенностью личности и внешними программирующими воздействиями на нее со стороны политической системы. Реализация принципа отделения интересов от ценностей, порождает конфликт между гуманитарным и технологическим критерием общественного развития. Реализация принципа «открытого общества» в социальной сфере при определенных условиях может привести к своей противоположности – элитарной закрытости «верхов» получивших свободу тотального «открытого» манипулирования «низами». В геополитическом плане принцип «открытого

общества» все более ориентируется на «раскрытие» национальных экономик для оперирования ими со стороны «сильных экономик» Запада и глобальных финансово-олигархических структур.

Ключевые слова: глобальное развитие, политическая система, моделирование, системность, функциональность, глобальные последствия.

SUMMARY

Alrkabi A.N. Principles of functioning of Western political institutions in the context of global development. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of political sciences, specialty 23.00.04 – political problems of international systems and global development. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2014.

In the thesis the provision requiring konklyuzivistskogo (convergent) approach to the analysis of the principles of functioning of political systems of the modern global world in order to develop the best models. In particular, in theory put forward the idea of the strategy konklyuzivizma. Determined that the basis konklyuzivistskoy strategy should become a principle antropointentnosti, ie the principle of justifying human activity and its purpose is the good of man. As part of this strategy konklyuzivistskoy principle of technological relationship to the world can be regarded as functionally subordinate to the principle of harmonization of the system «man – society – nature.»

The political system of Western society is discussed in three aspects: presentation, problem-critical and konklyuzivnom (output on global implications of implementing the principles of the functioning of the Western political system).

We propose a model of inter-civilizational synthesis for modern Ukrainian society, as well as similar societies in the stage of social and political transition. Becoming increasingly important inter-civilizational and international cooperation, the development of common standards and the most effective management of government in which an equivalent part take all modern civilization, culture and community.

A comparative analysis of political processes in the modern world, and it is determined that an increasingly important role non-state gain (cultural, civic, religious, ethnic) factors, as well as supra-national economic and social structures. Given the characteristics of the interaction of modern Western and non-Western political systems, typological analysis of approaches to the study of political orientation processes.

Describes the main factors in enhancing and reducing the global impact of Western civilization on the world community. In particular, the sequelae of political practice of the principles of functioning of Western political systems. Determined that these principles, which for centuries provided this historical

political system leadership, begin to come into conflict with modern needs of global development, indicated in 21 century.

Keywords: global development, political system, modeling, system, functionality, global consequences.

Підписано до друку 19.08.2014.
Формат 60х90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК У№ 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.